

S P R A W O Z D A N I A

LEON JAN ŁUKA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W GDAŃSKU W 1976 ROKU

W 1976 r. Muzeum Archeologiczne w Gdańsku rozwijało następujące formy działalności: 1. prace organizacyjno-administracyjne, 2. działalność naukowo-oświatową, 3. działalność wewnątrzmuzealną, 4. działalność z zakresu ochrony zabytków archeologicznych na terenie woj. gdańskiego, 5. prace badawczo-naukowe. Sprawozdanie niniejsze nie obejmuje prac związanych z ochroną zabytków archeologicznych na terenie woj. gdańskiego, które zostały przedstawione w osobnym komunikacie pióra mgr. J. Podgórskiego.

1. Działalność administracyjno-organizacyjna

Budżet

W 1976 r. budżet Muzeum Archeologicznego w Gdańsku wynosił 3480 tys. zł, w tym: wydatki osobowe 1348 tys. zł, fundusz bezosobowy 126 tys. zł, zakupy inwestycyjne 227 tys. zł i pozostałe wydatki (zakupy materiałowe, usługi i inne) 1779 tys. zł. Założony plan roczny został wykonany w 100%.

Na początku roku wystąpił niedobór osobowego funduszu płac w wysokości 89 tys. zł, który w ciągu roku został zlikwidowany na skutek ruchu osobowego pracowników oraz absencji chorobowej. Z uwagi na ograniczony fundusz płac Muzeum nie mogło zrealizować planu awansów i przeszeręgowań oraz zakupu umundurowania. Jednostka nasza odczuła również ograniczenie funduszu na podróże służbowe z uwagi na to, iż znaczna część funduszu została wydatkowana na diety i koszty zakwaterowania członków ekspedycji wykopaliskowych.

Remonty kapitałne

W związku z prowadzoną rozbudową Muzeum otrzymało w 1975 r. limit i środki na adaptację zabytkowych kamieniczek przy ul. Działnej oraz remont kapitałny obiektu istniejącego w wysokości 2350 tys. zł, z czego wykorzystano w 1975 r. kwotę 450 tys. zł, natomiast pozostałe kredyty, w wysokości 1900 tys. zł, przeszły poślizgiem na 1976 r. na kontynuację zadania.

Limit przerobowy, jakim dysponował wykonawca robót — PP Pracownie Konserwacji Zabytków w Gdańsku, wynosił w 1976 r. 1500 tys. zł, natomiast wykonanie robót w ramach przewidzianego limitu — zaledwie 880 tys. zł, co było spowodowane wstrzymaniem robót przez PKZ i wykonywaniem robót w

innych obiektach. Łącznie wydatkowano w 1976 r. w ramach posiadanych środków na remonty kapitalne 1032 tys. zł, w tym 880 tys. zł na adaptację kamieniczek przy ul. Dzianej 9—11 i 152 tys. zł wyniosły koszty z tytułu powierzchni i wykonania dokumentacji wnętrz. Pozostała część kredytów wykorzystana będzie w 1977 r. na kontynuowanie robót.

W kamieniczkach przy ul. Dzianej zostały wykonane w 1976 r. następujące prace: zakończono prace budowlane i dekarskie, przeprowadzono roboty instalacyjne, zlikwidowano rusztowania od strony Długiego Pobrzeża. Ponadto Pracownie Sztuk Plastycznych w Gdańsku opracowały kosztorysy wyposażenia wnętrz na łączną kwotę 3733 tys. zł.

W 1976 r. Muzeum zleciło opracowanie dokumentacji przeciwwłamaniowej z zastosowaniem czujek ultradźwiękowych. Sposób zabezpieczenia Muzeum został włączony do problematyki zabezpieczenia muzeów w Ośrodku Postępu Technicznego przy Muzeum Narodowym w Warszawie, który będzie pośrednio sprawował nadzór w fazie opracowywania dokumentacji i instalowania urządzeń.

Bezpieczeństwo i higiena pracy

W wyniku dokonanego przeglądu warunków pracy w Muzeum przeprowadzono remont bieżący w pracowni fotograficznej, polegający na zainstalowaniu wentylatorów, pomalowaniu 3 pomieszczeń pracowni i położeniu linoleum. Terenowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Gdańsku w dniu 4 VIII 1976 r. przeprowadziła w pracowni fotograficznej badania stężeń czynników szkodliwych dla zdrowia. W wyniku kontroli nie stwierdzono przekroczenia obowiązujących norm.

Regularnie kupowano odzież ochronną i roboczą bądź wypłacano ekwiwalent pieniężny za zużycie odzieży własnej. Celem poprawy warunków pracy w terenie zakupiono 2 barakowozy w cenie 104 tys. zł za sztukę, które zostaną w 1977 r. przekazane ekspedycjom wykopaliskowym na cele mieszkalne. Przeprowadzono kontrolę gotowości sprzętu przeciwpożarowego i dostosowania obiektu do wymogów zawartych w przepisach o ochronie przeciwpożarowej. Kontrole nie stwierdziły usterek w tym zakresie.

Sprawy personalne i szkolenia

W okresie sprawozdawczym na własną prośbę zwolniły się: J. Kowalska — plastyk (28 II), mgr G. Szalaty — archeolog (20 X) i D. Krocze — pomoc muzealna. Do pracy natomiast przyjęci zostali: J. Klupeczyński — plastyk (1 IX) i B. Stark — pomoc muzealna.

W 1976 r. szereg osób podniosło swe kwalifikacje zawodowe. Mgr B. Wiącek, kustosz Muzeum, i mgr J. Szwed, kustosz Muzeum, ukończyli na Uniwersytecie Jagiellońskim roczne Podyplomowe Studium Muzealne. Natomiast kustosze: mgr A. Łuka, mgr A. Szymańska, i adiunkt mgr A. Wapińska zapisały się w tym roku na Podyplomowe Studium Muzealne na Uniwersytecie Warszawskim. Księgowa Muzeum, J. Januszek, ukończyła Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku-Wrzeszczu, st. laborant K. Dampz kontynuował naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Starogardzie Gdańskim, a dyrektor Muzeum, dr L.J. Łuka, i wicedyrektor Muzeum, mgr B. Rogala, ukończyli w roku sprawozdawczym kurs szkolenia podstawowego w zakresie powszechnej samoobrony. W październiku i listopadzie przeprowadzono szkolenie w zakresie obrony cywilnej, w którym uczestniczyło ok. 50% ogółu pracowników Muzeum. Przeszkolono również na tygodniowym kursie pracownika administracji E. Baranowską w zakresie pełnienia funkcji nieetatowego referenta ds. ochrony przeciwpożarowej.

Wyposażenie pracowni i ekspedycji wykopaliskowych

W 1976 r. dla pracowni fotograficznej zakupiono 5 koreksów produkcji angielskiej do wywoływania przeźroczy barwnych, dla archiwum zakupiono 5 szaf metalowych pancernych à 5500 zł, oraz 9 szaf metalowych 4-szufladowych à 5300 zł. Dla magazynu okresu wczesno-i późnośredniowiecznego założonego w sali niskiego parteru zakupiono 4 regały metalowe à 5000 zł. Wreszcie na potrzeby ekspozycyjne — poza wspomnianymi już barakowozami — nabyto 1 teodolit w cenie 15 100 zł i 3 namioty 4-osobowe à 3700 zł. Pracownię konserwatorską zaopatrzono w urządzenie do konserwacji drewna za cenę 4753 zł oraz dygestorium w cenie 8869 zł. Dział naukowo-oświatowy otrzymał rzutnik do wyświetlania przeźroczy „Malimat” za kwotę 5210 zł. Ponadto Muzeum otrzymało nieodpłatnie przyczepę do mikrobuse, przekazaną przez Bałtycką Agencję Imprez Artystycznych w Sopocie.

2. Działalność naukowo-oświatowa

Wystawiennictwo — wystawy stałe

W okresie sprawozdawczym czynne były dwie stałe ekspozycje: „Pomorze Gdańskie w starożytności” i „Gdańsk X—XIII w. w świetle wykopalisk”. Pierwsza z nich była wzbogacana ciekawszymi odkryciami pozyskanymi w sezonie wykopaliskowym 1975 r. Wzbogacono m.in. dział ilustrujący grupę kaszubską kultury łużyckiej, wystawiając ceramikę i ozdoby metalowe wykopane na cmentarzysku kurhanowym w Siemirowicach, gm. Cewice. Ponadto w miejsce naczyń brązowych z okresu rzymskiego przekazanych do analizy metalograficznej w Instytucie Kultury Materialnej PAN w Warszawie wystawiono kolie bursztynowe pochodzące z badań w Pruszezu Gdańskim.

W związku z przewidywanym poszerzeniem stałej wystawy, które nastąpi po zakończeniu odbudowy trzech kamieniczek przy ul. Dzianej 9—11, opracowano zbiorowo nowe scenariusze dla wystawy pt. „Pomorze Gdańskie w starożytności”.

Wystawiennictwo — wystawy czasowe w Muzeum

Z wystaw czasowych eksponowanych w budynku własnym Muzeum Archeologicznego w Gdańsku czynne były następujące:

1. „Skarby kultury dawnych mieszkańców Pomorza Wschodniego”. Wystawa otwarta w drugiej dekadzie grudnia 1975 r. i czynna przez 220 dni. Jej bliższa charakterystyka została zamieszczona w sprawozdaniu za rok 1975.

2. „Prasłowiańska ludność kultury łużyckiej między Odrą a Wisłą”. Wystawa otwarta 1 X 1976 r. i czynna przez 49 dni w roku sprawozdawczym. Na ekspozycję tę złożyły się eksponaty wypożyczone przez muzea archeologiczne w Krakowie, Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu, Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Muzeum Narodowe w Szczecinie, Muzeum Okręgowe w Opolu oraz zabytki ze zbiorów własnych Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Celem jej było ukazanie obrazu rozwoju ważniejszych grup kultury łużyckiej między Odrą a Wisłą, a mianowicie: grupy dolnośląskiej, górnośląsko-małopolskiej, zachodniowielkopolskiej, środkowopolskiej, zachodniopomorskiej i grupy kaszubskiej. Ekspozycja o takiej treści i zasięgu terytorialnym opracowana została po raz pierwszy po drugiej wojnie światowej. Wystawę tę przejęło Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi do dalszego użytkowania. Na marginesie omawianej wystawy należy dodać, że dała ona możliwość zwiedza-

jącym utwierdzenia się w przekonaniu, że w ogólnym swym charakterze kultura łużycka na ziemiach polskich między Odrą a Wisłą miała jednolity charakter, mimo że niektóre grupy osiągnęły wysoki poziom w niektórych dziedzinach wytwórczości specjalistycznej. Tak np. szczególnie wysokim poziomem garncarstwa charakteryzowała się grupa dolnośląska z ceramiką malowaną oraz grupa zachodniowielkopolska z ceramiką inkrustowaną, do czego przyczyniły się wpływy idące z Południa. Więcej grup natomiast osiągnęło wysoki poziom odlewnictwa; poza już wspomnianymi posiadały go grupa środkowopolska oraz ludność mieszkająca na Pomorzu. Z kolei kowalstwo najwcześniej rozwinęło się na Dolnym Śląsku, skąd znajomość obróbki nowego surowca przesuwała się etapami w kierunku północnym i północno-wschodnim. Wystawa ukazała ponadto, że niektóre z grup omawianej kultury dzięki wzrastającej zamożności utrzymywały z południem i północą Europy ożywione kontakty oraz że istniały związki wymienne między poszczególnymi grupami.

3. „Biskupin — osiedle prasłowiańskie sprzed 2500 lat”. Dzięki przychylności dyrekcji Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie instytucja nasza mogła nadal eksponować przez cały rok 1976 wystawę czasową ilustrującą wyniki dotychczasowych badań archeologicznych w słynnym grodzie kultury łużyckiej w Biskupinie, w północnej Wielkopolsce. Wystawa ta spełniała bardzo ważną rolę dydaktyczną, służąc młodzieży szkół podstawowych i średnich jako pomoc w nauczaniu historii oraz zapoznaniu się z metodami badań archeologicznych stosowanych w Biskupinie. Również tysiące turystów, w tym także zagranicznych, miało możliwość zapoznania się z kulturą mieszkańców obronnej osady bagiennej w Biskupinie. Dodać należy, że wystawa o Biskupinie i poprzednio wspomniana ekspozycja o prasłowiańskiej ludności kultury łużyckiej między Odrą a Wisłą stanowiły wzajemnie się uzupełniającą całość.

4. „Nowe odkrycia archeologiczne. Rok 1975”. Przez 307 dni czynna była w holu Muzeum mała ekspozycja informująca o ciekawszych rezultatach badań w sezonie wykopaliskowym 1975 r. Na jej treść złożyły się m. in. materiały pochodzące z badań osad wydmowych mezolitycznych w Ostrowie, gm. Władysławowo, na cmentarzysku kurhanowym z IV—V okresu epoki brązu w Siemirowicach, gm. Cewice, na cmentarzysku kultury pruskiej z VI—VII w. n.e. w Nowince, gm. Tolkmicko, i z badań prowadzonych w Gniewie.

5. „Skarb monet z Tczewa-Suchostrzyg”. W czasie trwania „Tygodnia Archeologii i Numizmatyki 1976”, zorganizowanego przez Oddział Gdański Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego, Komisję Archeologiczną Gdańskiego Towarzystwa Naukowego i Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, udostępniono zwiedzającym na okres tygodnia (4—10 X) przypadkowo znaleziony w naczyniu glinianym skarb srebrnych monet, z których uratowano 919 sztuk. Na ten wspaniały skarb natrafiono przypadkowo w Tczewie-Suchostrzygach, przy ul. Rutkowskiego 21, podczas prac ziemnych związanych z zakładaniem kolektora burzowego przez Gdańskie Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjnych. Ocalenie monet od rozproszenia zawdzięcza Muzeum Archeologiczne w Gdańsku kierowcy MPK w Tczewie, Józefowi Pilasowi, który zgłosił jego odkrycie w Komendzie Milicji Obywatelskiej w Tczewie. Przybyli na miejsce odkrycia funkcjonariusze MO w Tczewie, sierż. L. Sokołowski i sierż. L. Woźniak, zabezpieczyli 117 monet oraz fragmenty naczynia, w którym skarb był zdeponowany, przekazane przez Cz. Wentę i J. Kowalskiego. Odkryciem zainteresowało się również Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, z ramienia którego mgr J. Podgórski przeprowadził badania ratownicze, pozyskując od Z. Szpondy za pośrednictwem Cz. Wenty i G. Tobiańskiego (pracowników Gdańskiego Przedsiębiorstwa Robót Inżynieryjnych) 736 monet dla Muzeum Archeo-

logicznego w Gdańsku. Nieco później do Muzeum wpłynęło jeszcze 6 dalszych monet. Analiza wstępna skarbu, dokonana przez doc. dr. hab. E. Rozenkranza z Uniwersytetu Gdańskiego, wykazała, że składają się nań srebrne tyńfy i szóstaki z czasów Jana Kazimierza i Jana III Sobieskiego, a najmłodsze, nie-liczne monety pochodzą z lat 1715 i 1716. Ponieważ na te lata przypada koniec wojny północnej prowadzonej na ziemiach polskich, należy przyjąć, że działania wojenne doprowadziły do ukrycia skarbu. Z kolei obecność w skarbie wyłącznie monety średniej wartości przy zupełnym braku drobnej monety, w postaci szelągów, groszy, półtoraków i trojaków, oraz monety „grubej”, w rodzaju talarów i dukatów, każe się domyślać, że mieścił on monety przeznaczone na wypłatę żołdu dla żołnierzy.

6. „Archeologiczna książka radziecka”. Dzięki narastającej z każdym rokiem liczbie książek Biblioteki Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, w tym również pozycji pozyskiwanych przez wymianę z zagranicą, w holu Muzeum czynna była przez 54 dni wystawa archeologicznych książek radzieckich. Składały się na nią pozycje ogólnie traktujące o prahistorii Związku Radzieckiego oraz monograficzne opracowania poszczególnych zagadnień czy stanowisk.

7. „Zabytki kultury na znaczkach pocztowych”. W IV kwartale 1976 r. otwarta została wystawa filatelistyczna licząca ok. 1200 znaczków z całego świata, których tematyka związana była z ochroną pomników kultury. Wystawę tę udostępniło Muzeum Poczty i Telegrafów we Wrocławiu.

Wszystkie czynne wystawy w 1976 r. w pomieszczeniach Muzeum Archeologicznego w Gdańsku zwiedziło ogółem 18 055 osób, w tym 7748 bezpłatnie.

Wystawiennictwo — wystawy czasowe w terenie

Prócz opisanych wyżej wystaw czasowych eksponowanych w pomieszczeniach własnych Muzeum Archeologicznego w Gdańsku eksponowało w 1976 r. kilka wystaw czasowych w terenie.

1. W Muzeum Regionalnym w Brodnicy, w woj. toruńskim, oraz w Zakładach Motoryzacyjnych w Sztumie przez 75 dni czynna była wystawa „Motywy archeologiczne w sztuce użytkowej”, którą zwiedziło łącznie 3198 osób. Wystawa ta, otwarta po raz pierwszy w naszym Muzeum w 1971 r., jest od tego czasu chętnie przyjmowana w północnej części Polski przez różne placówki zajmujące się upowszechnianiem kultury.

2. Jesienią 1976 r. instytucja nasza eksponowała w Domu Kultury w Kościerzynie wystawę własną pt. „Polsko-egipskie prace konserwatorskie w świątyni królowej Hatszepsut”.

3. Z okazji badań archeologicznych prowadzonych przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku od 1974 r. i zorganizowanej w czerwcu 1976 r. w tym mieście Sesji Naukowej poświęconej historii miasta Gniew otwarta została jesienią 1976 r. w jednej ze szkół podstawowych wystawa pt. „Giew wczesno- i późnośredniowieczny w świetle wykopalisk 1974—1975”, na której ukazano wyniki dotychczasowych badań, finansowanych przez Urząd Miasta i Gminy w Gniewie. Ukazano na niej początek osadnictwa słowiańskiego z XI—XIII w. stwierdzonego na Placu Grunwaldzkim oraz liczne zabytki z czasu trwania miasta lokacyjnego (schyłek XIII do XV w.). Składały się na nie wyroby drewniane w postaci mis, cebrzyków, fragmentu koła szprychowego, figurki-amuletu, pływaków do sieci, radlicy, zabytki żelazne (groty kuszy, strzemiona, podkowy, sierpy), srebrne (pierścionki, wisiołek binoklowaty), 2 monety z początku drugiej połowy XIV w. (brakteaty), wyroby kościane i rogowe w rodzaju figurki do szachów i kostek do gry, dalej dobrze zachowane obuwie skórzane i liczna ceramika. Wystawę wzbogacały teksty, plany i fotografie, m.in. dobrze zachowa-

nej na Placu Grunwaldzkim ulicy oraz odsłoniętych fundamentów Bramy Gdańskiej. Ekspozycja ta ma być przeniesiona do Biblioteki Miejskiej w Gniewie.

Wystawiennictwo — wystawy oświatowe

W okresie sprawozdawczym opracowano i eksponowano kilka nowych wystaw oświatowych. Należą do nich:

1. „Badania powierzchniowe na Kociewiu” — wystawa zorganizowana w Liceum Ekonomicznym w Starogardzie Gd. ukazała wyniki penetracji powierzchniowej południowych terenów Kociewia, przeprowadzonej przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku wspólnie z uczniami wspomnianego Liceum.

2. Z okazji „Tygodnia Archeologii i Numizmatyki 1976” Muzeum przygotowało w Technikum Rolniczym w Owidzu pod Starogardem Gd., leżącym na trasie wycieczki zorganizowanej w ramach „Tygodnia”, małą wystawę sumującą dotychczasowe wyniki badań prowadzonych na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Owidzu.

3. Dla jednostki wojskowej w Gdańsku-Oliwie opracowano zestaw 20 fotogramów czarno-białych i barwnych pt. „Najciekawsze odkrycia archeologiczne na Pomorzu Wschodnim”. Wystawa ta będzie kolejno eksponowana w świetlicach kilku klubów wojskowych.

4. Dalsze wystawy oświatowe przygotowano dla Liceum Hotelarskiego w Gdyni: „Pradzieje Gdyni”, i Liceum Ogólnokształcącego w Pruszczu Gd.: „Pradzieje Pruszcza Gd. i jego najbliższej okolicy”.

Akcja odczytowa

W okresie sprawozdawczym ogłoszono w Muzeum i w terenie 100 prelekcji, z tego pracownicy Działu Naukowo-Oświatowego — 82, a pozostali pracownicy naukowcy — 18. Tematyka odczytów dotyczyła pradziejów Pomorza Wschodniego i Gdańska X—XIII w. Odbyto też szkolenie przewodników PTTK w zakresie dziejów i kultury dawnych mieszkańców Gdańska i Pomorza Wschodniego. Po raz pierwszy wprowadzono eksperymentalne nauczanie na wystawach stałych i czasowych czynnych w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku dzieci w wieku przedszkolnym. Zgodnie z oczekiwaniami akcja ta, przeprowadzona przez Dział Naukowo-Oświatowy, zdała egzamin.

Na podkreślenie zasługuje kontynuacja akcji nawiązywania w czasie prowadzenia prac polowych ścisłej współpracy z mieszkańcami wsi, w których odbywały się prace wykopaliskowe. Współpracę tę podejmowali wszyscy archeologowie prowadzący badania polowe, wpajając okolicznym mieszkańcom wiedzę o regionie i pogłębiając ich przywiązanie do ziemi ojczystej. Ponieważ akcja ta była niejednokrotnie prowadzona na peryferycznie położonych w stosunku do Trójmiasta obszarach, np. na skraju Borów Tucholskich czy na pograniczu ziemi gdańskiej i bytowskiej, dokąd nader rzadko docierają muzea z akcją upowszechniania kultury, kolokwia polowe połączone z prezentacją wykopalisk in situ stanowiły wielkie przeżycie dla ich odbiorców.

Działalność Muzeum a środki masowego przekazu

Wszelkie formy działalności Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, takie jak praca wystawiennicza, wykopaliska, zagadnienia ochrony zabytków archeologicznych, wydawnictwa Muzeum, były — wzorem lat ubiegłych — wielokrotnie notowane w prasie codziennej Wybrzeża, w Polskim Radiu i Telewizji. Na łamach „Głosu Wybrzeża”, „Dziennika Bałtyckiego” oraz „Wieczoru Wybrzeża” zamieszczano często notatki o najciekawszych wydarzeniach z życia Muzeum, opracowane bądź przez dziennikarzy, bądź też przez pracowników Muzeum.

Również w Polskim Radiu nagrywano szereg audycji popularyzujących archeologię Wybrzeża i jej problemy. Natomiast w Polskiej Telewizji upowszechniano najważniejsze odkrycia, jak np. odkrycie skarbu w Tczewie-Suchostrzygach. Także w tygodnikach Wybrzeża i w prasie ogólnokrajowej spotkać było można wzmianki o działalności Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Mamy tu na myśli „Czas”, a z miesięczników „Biuletyn Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego”, na łamach którego mgr B. Wiącek zamieściła w 1976 r. trzy artykuły popularnonaukowe pt. *Pomorskie popielnice domkowe*, *Pomorskie popielnice twarzone* i *Prasłowiańskie osadnictwo na Pomorzu Wschodnim*.

3. Działalność wewnątrzmuzealna

Pracownia inwentaryzacyjno-katalogowa

W roku 1976 do księgi inwentarzowej wpisano 44 pozycje obejmujące 1232 zabytki, w tym 1022 pochodzące z badań własnych Muzeum i 210 ofiarowanych przez instytucje i osoby prywatne. Ponadto w depozyt pozyskano 600 eksponatów z badań wykopaliskowych prowadzonych w Gniewie oraz 919 monet srebrnych z drugiej połowy XVII w. i początków XVIII w. odkrytych w Tczewie-Suchostrzygach. Ogólna więc liczba zainwentaryzowanych w 1976 r. eksponatów wynosi 2751, a liczba zbiorów Muzeum wzrosła do 22 736 sztuk.

Katalog naukowy Muzeum powiększył się w tym czasie o 825 kart opracowanych przez mgr A. Szymańską (537 szt.), mgr E. Choińską-Bochdan (143 szt.) i mgr B. Wiącek (145 szt.). Ponadto pracownia dokonywała uzupełnień kart opracowanych w ubiegłych latach, zaopatrując je w dokumentację fotograficzną i rysunkową.

Archiwum

W okresie sprawozdawczym ukończono nową numerację wszystkich teczek archiwalnych w liczbie 1475 sztuk z kartami stanowisk oraz numerację 136 teczek z dokumentacją połową badanych przez Muzeum stanowisk, nanosząc na nie zarazem nowy podział administracyjny. Uzupełniano archiwum nowymi kartami stanowisk, wypożyczano materiały archiwalne dla celów studyjnych (415 wypożyczeń). Należy wyjaśnić, że opiekun archiwum mgr E. Choińska-Bochdan w 1976 r. sprawowała nadal nadzór naukowy nad magazynem okresu wczesnego i późnego średniowiecza.

Pracownia konserwatorska

Dwuosobowa pracownia konserwatorska, zajęta dotychczas głównie konserwacją ceramiki, poszerzyła zakres swych czynności o konserwację skóry i drobnych wyrobów drewnianych, pochodzących głównie z odkryć w Gniewie. Jeśli chodzi o konserwację ceramiki w 1976 r., to ogółem wyklejono 27 całych naczyń, 76 większych i 135 mniejszych fragmentów ceramicznych, należących do różnych kultur. Rekonstrukcję tej grupy zabytków oparto na nowych metodach konserwacji opracowanych przez st. laboranta K. Dampza. Poza ceramiką konserwowano znaczną liczbę zabytków, półwytworów i surowca skórzanego pozyskanego w trakcie prac polowych w Gniewie, a ich konserwacja przebiegała nader sprawnie dzięki właściwemu zabezpieczeniu tych zabytków przez pracowników pracowni konserwatorskiej już na miejscu badań. Pracownia przeprowadziła też zabiegi konserwatorskie zabytków drewnianych odkrytych w Gniewie, przeważnie tzw. krótkiego drewna. Wyjątek stanowiły

tu prace nad lepiej zachowanymi kłodami ulicy z XIV w., mającymi posłużyć do rekonstrukcji jednej z ulic gniewskich na przyszłej, poszerzonej ekspozycji w gmachu Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. W tym samym celu dokonano zdjęcia profilu (lakprofilu) jamy nr 358 na stanowisku halsztackim w Jusz-kowie, gm. Pruszcz Gdański. Ponadto pracownicy omawianej pracowni brali udział w pracach terenowych w Starogardzie Gdańskim, Jusz-kowie i Gniewie (K. Dampz, st. laborant, i M. Bilczuk, mł. laborant).

Pracownia graficzna

Pracownia ta wykonywała liczne prace związane z przygotowaniem ekspozycji czasowych i oświatowych, dostarczała materiału ilustracyjnego do publikacji muzealnych oraz świadczyła usługi Bibliotece Muzeum. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt bardzo starannego i wysoce artystycznego zarazem opracowania szeregu wystaw czasowych w budynku Muzeum i w terenie, m.in. wystawy poświęconej kulturze łużyckiej między Odrą a Wisłą. Kierownikiem pracowni była mgr E. Erzepki, a od 1 IX funkcję plastyka objął J. Klupeczyński.

Pracownia fotograficzna

Dwuosobowa Pracownia Fotograficzna (mgr Alfons Klejna — adiunkt i zarazem kierownik pracowni, Zofia Łobanowska — fotograf) wykonywała dokumentację fotograficzną polową na licznych ekspedycjach, fotografie przeznaczone na cele ekspozycyjne, archiwalne, katalogowe i publikacyjne. Z ważniejszych stanowisk, na których wykonano dokumentację fotograficzną, należy wymienić Siemirowice, gm. Cewice, stan. 1,9 i 10, Ostrowo, gm. Władysławowo, stan. 1, Miłoszewo, gm. Linia, stan. 1, Sychowo, gm. Luzino, stan. 2 i 3, Gniew — Plac Grunwaldzki, Tczew-Suchostrzygi oraz Starogard Gd. W 1976 r. pracownia wykonała 3055 powiększeń w różnych formatach, 978 przeźroczcy barwnych, 40 negatywów barwnych i 600 negatywów czarno-białych.

Biblioteka Muzeum

Pracownicy Biblioteki (mgr Alicja Łuka i mgr Anna Wapińska) wykonywali następujące prace: sporządzanie dokumentacji wpływów bibliotecznych poprzez prowadzenie księgi przybytków, księgi inwentarzowej monografii i czasopism (wydawnictw zwartych), kartoteki książek zamówionych, kartoteki kart akcesyjnych oraz kartoteki wymiany książek, gromadzenie książek w drodze zakupów i wymiany (mgr. A. Łuka) oraz sporządzanie kart bibliograficznych do katalogu alfabetycznego i rzeczowego, prowadzenie kartoteki potwierżeń książek wysyłanych przez bibliotekę w ramach wymiany, wypożyczanie książek, typowanie pozycji do oprawy oraz urządzanie co 2 tygodnie wystawy nowo pozyskanych wydawnictw (mgr A. Wapińska).

Biblioteka Muzeum Archeologicznego w Gdańsku pozyskała w roku sprawozdawczym ogółem 565 tomów monografii i czasopism polskich i zagranicznych o wartości 68 671,65 zł, z czego wartość monografii i czasopism pozyskanych z zagranicy szacuje się na kwotę 17 949,60 złotych dewizowych. Wartość ogólna księgozbioru w dniu 31 XII 1976 r. została oszacowana na kwotę 651 337,53 zł.

W ciągu roku Biblioteka pozyskała od Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego 80 jednostek wydawnictw, które jednak z braku miejsca w dotychczasowych pomieszczeniach bibliotecznych nie zostały rozpakowane i zainwentaryzowane. Czynności będą mogły być wykonane dopiero po przeniesieniu się Biblioteki do nowych pomieszczeń w budynkach przy ul. Dzianej 9-11. Ponadto Biblioteka Zarządu Głównego Stowarzyszenia Historyków Sztuki w trakcie zmieniania swego profilu przekazała Bibliotece Muzeum Archeologicznego w Gdańsku nieodpłatnie kilkaset tomów wydaw-

nictw archeologicznych. Po uzyskaniu nowego lokum zostanie dokonana ich selekcja. Do oprawy oddano w 1976 r. 200 tomów. Do katalogu rzeczowego i alfabetycznego opracowano ogółem 969 kart, wypożyczono 510 książek, a w czytelni udostępniono 197 książek.

Biblioteka prowadziła wymianę książek z instytucjami krajów zarówno socjalistycznych, jak i kapitalistycznych.

Kraje socjalistyczne

Bułgaria	— 1 instytucja
Czechosłowacja	— 11 instytucji
Jugosławia	— 7 instytucji
NRD	— 4 instytucje
Rumunia	— 2 instytucje
Węgry	— 10 instytucji
ZSRR	— 7 instytucji
Razem	— 42 instytucje

Pozostałe kraje

Anglia	— 2 instytucje
Austria	— 3 instytucje
Dania	— 6 instytucji
Finlandia	— 1 instytucja
Francja	— 1 instytucja
Holandia	— 1 instytucja
Norwegia	— 1 instytucja
RFN	— 7 instytucji
Szwecja	— 5 instytucji
Włochy	— 1 instytucja
USA	— 1 instytucja
Razem	— 29 instytucji

Liczne zgłoszenia napływające z zagranicy z prośbą o nawiązanie lub rozszerzenia wymiany z Biblioteką AMG potwierdzają duże zainteresowanie wydawnictwami Muzeum. Muzeum Archeologicznemu w Gdańsku, nie posiadającemu puli dewizowej, wymiana ta daje szansę zdobywania cennych publikacji zagranicznych, niedostępnych na rynku krajowym, niezbędnych dla prawidłowej działalności naukowej i naukowo-oświatowej.

Magazyny naukowe

W związku ze znacznym wzrostem zbiorów archeologicznych we wszystkich magazynach trwały w ciągu roku prace porządkowe. Magazyn mieszczący ekspozycje kultury łużyckiej i kultury wschodniopomorskiej, w którym zbiory były dotychczas uszeregowane wg powiatów, musiał zgodnie z obecnie obowiązującym nowym podziałem administracyjnym ulec gruntownej zmianie. Pracę tę wykonała mgr B. Wiącek (z pomocą pracownika zatrudnionego na pracach zleconych), zaprowadzając w magazynie podział materiałów wg układu alfabetycznego. Również magazyn okresu późnolateńskiego i wpływów rzymskich, z trudem mieszczący liczne zbiory, wymagał stałej opieki ze strony mgr M. Pietrzaka, jego naukowego opiekuna. Sytuacja w tym magazynie nieco się poprawiła z chwilą zwolnienia w 1977 r. przez Centralne Muzeum Morskie dotąd użytkowanego pomieszczenia, przylegającego do magazynu zabytków okresu późnolateńskiego i wpływów rzymskich.

Stosunkowo najgorzej przedstawia się sprawa właściwego magazynowania materiałów wczesno- i późnośredniowiecznych z uwagi na brak odpowiedniego pomieszczenia. W związku z tym kierownictwo Muzeum przeznaczyło salę na niskim parterze (tzw. salę kolumnową) na magazyn materiałów późnośredniowiecznych. Wstępne prace w nowo założonym magazynie przeprowadzono w 1976 r. Opiekę merytoryczną nad magazynami z materiałami wczesno- i późnośredniowiecznymi sprawowała mgr E. Choińska-Bochdan.

Warto przy okazji przypomnieć, że w Polsce (podobnie zresztą jak w innych krajach) od dawna nabrzmiewa sprawa zabezpieczenia w muzeach archeologicznych zbiorów we właściwy sposób. Coraz częściej padają propozycje komisyjnego wyboru zabytków wszechstronnie już wykorzystanych do pracy naukowej i celów dydaktycznych i dokonania wśród nich wyboru takich materia-

łów, głównie ceramicznych, które można by zakopać w ziemi. Należy sądzić, że sprawa ta doczeka się właściwych rozwiązań ze strony władz nadrzędnych.

Wracając jeszcze na chwilę do sprawy magazynów naszej instytucji (zre-sztą i pozostałych muzeów gdańskich), trzeba wyjaśnić, że gdańskie władze konserwatorskie planują pobudowanie zbiorczego magazynu na Wyspie Spich-rzów dla wszystkich muzeów gdańskich i że Muzeum Archeologiczne w Gdańsku zgłosiło Wojewódzkiemu Konserwatorowi Gdańskiemu zapotrzebowanie na 500 m² w projektowanym zbiorczym magazynie muzealnym. Zanim jednak plany te zostaną zrealizowane, trudności we właściwym przechowywaniu za-bytków w poszczególnych muzeach gdańskich będą narastały z każdym rokiem.

4. Działalność badawczo-naukowa

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku w 1976 r. kontynuowało badania pod-jęte w latach poprzednich, zmierzając do poznania najdawniejszych dziejów Pomorza Wschodniego, szczególnie kształtowania się osadnictwa, rozwoju kul-tury plemion tu osiadłych, powiązań Pomorza Wschodniego z innymi ziemia-mi polskimi i innymi krajami. Do nowych prac badawczych zaliczyć należy podjęcie badań nad rozwojem osadnictwa na mniejszych obszarach typu mikro-lub mezoregionu. Pracom tym sprzyjało pozyskiwanie dalszych materiałów pod-czas własnych badań wykopaliskowych, współpraca z licznymi z archeologią współpracującymi dyscyplinami, a także stosowanie — chociaż wciąż jeszcze w niewystarczającym zakresie — nowych metod badawczych. Wyniki włas-nych badań pracowników Muzeum, jak i specjalistów zapraszanych do współ-pracy są publikowane w organie Muzeum „Pomorania Antiqua”, t. 8 i nast. Szereg prac ukazywało się też w innych czasopismach krajowych.

Epoka kamienia

Od szeregu lat Muzeum prowadzi badania nad najstarszym osadnictwem na naszym terenie. Wchodzą tu w rachubę okresy: mezolityczny i neolityczny. Jeśli chodzi o mezolit, stanowiący środkowy okres epoki kamienia, w którym w zasadzie powstały na Pomorzu dogodne warunki do osadnictwa (pierwsze na tym terenie grupy ludzkie), to kontynuowano badania na obozowiskach wyd-mowych zachowanych w Ostrowiu-Wybudowaniu, gm. Władysławowo (stan. 1), Mieroszynie-Czarnym Młynie, gm. Puck (stan. 1) i w Jastrzębiej Górze. Bada-nia te, przeprowadzone przez mgr. J. Szweda, dostarczyły materiałów krzemien-nych, w świetle których wynika, że w mezolicie na badanym obszarze stosowa-no technikę wiórową, polegającą na odłupywaniu wiórów od rdzeni krzemien-nych i wykorzystywaniu ich do produkcji drapaczy i zbrojników. Na badanych stanowiskach stwierdzono też ślady osadnictwa neolitycznego i stosowanie w tym czasie nowej techniki obróbki krzemienia, tzw. łuszczeniowej, której efek-tem było zdobywanie narzędzi typu rdzeniowego, takich jak zgrzebła i dra-pacze. Z uwagi na interesujące wyniki badań uzyskane w trakcie ostatnich prac wykopaliskowych Muzeum zaplanowało kontynuowanie ich również w następnych sezonach wykopaliskowych.

Kultury: łużycka i wschodniopomorska

Drugim, znacznie bogatszym w wyniki odcinkiem badań Muzeum Archeolo-gicznego w Gdańsku są studia nad osadnictwem grupy kaszubskiej kultury łużyckiej i kultury wschodniopomorskiej, kultur, których przedstawiciele by-

towali na Pomorzu Wschodnim przez okres 1100 lat. Badania te mają zresztą na tym terenie starszą metrykę, gdyż już z końcem ubiegłego wieku starannie zbierano materiały pochodzące ze stanowisk łużyckich i pomorskich u ujścia Wisły, zadowolając się początkowo ich inwentaryzacją, a potem, już w naszym wieku, przystąpiono do opracowań różnych zagadnień związanych z rozwojem tych kultur.

W 1976 r. zbadano na cmentarzysku w Siemirowicach, stan. 1, gm. Cewice, jeden z największych zachowanych tam kurhanów (nr V), osiągając szereg nowych, interesujących obserwacji. Badaniami wspomnianego kurhanu kierował mgr Andrzej Niwiński. Ponieważ Muzeum nasze na stanowisku w Siemirowicach prowadzi badania ciągłe od 1971 r., mgr A. Szymańska, kierownik tych prac, przekazała w okresie sprawozdawczym do druku w tomie 7 „Pomorania Antiqua” pracę sumującą dorobek na cmentarzysku kurhanowym za lata 1971—1974. W tym obszernym studium autorka dokonała wstępnej analizy rytuału pogrzebowego stosowanego na cmentarzysku, wskazała na możliwość istnienia związku między wierzeniami o zmarłych a kultem ciał niebieskich; stwierdziła, że inwentarz zachowany w kurhanach siemirowickich pozostaje w ścisłym związku z poziomem gospodarczym użytkowników wspomnianego cmentarzyska datowanego na IV—V okres epoki brązu. Wyniki badań w Siemirowicach potwierdziły dawniej już wysuwany pogląd o istnieniu silnych powiązań gentycznych i kulturowych między przedstawicielami grupy kaszubskiej kultury łużyckiej a ludnością kultury wschodniopomorskiej. W 1976 r. mgr A. Szymańska opublikowała w tomie 28 „Sprawozdań Archeologicznych” pracę pt. *Wyniki badań w Siemirowicach, woj. Słupsk, w 1974 r. a problem cmentarzysk kurhanowych kultury łużyckiej na Pomorzu Wschodnim*. W pracy tej znajdujemy próbę kartograficznego wydzielenia kilku grup cmentarzysk omawianej formy. Wreszcie w ramach Podyplomowego Studium Muzealnego na Uniwersytecie Warszawskim mgr A. Szymańska podjęła temat przedstawienia kształtowania się przemian osadniczych na terenie Wysoczyzny Siemirowickiej w świetle dotychczasowych badań archeologicznych.

Z kolei badania ratownicze mgr Z. Szafrąńskiego, prowadzone z ramienia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku na cmentarzysku kurhanowym kultury łużyckiej w Niesiołowicach w latach 1973—1974, których wyniki zostały przedstawione na łamach „Pomorania Antiqua”, dały asumpt temu badaczowi do zajęcia się rekonstrukcją osadnictwa kultury łużyckiej w rejonie Steżycy. Prace te, rozpoczęte w 1976 r., zaplanowane zostały również na następne lata (badania powierzchniowe, ratownicze i systematyczne, np. na cmentarzysku kurhanowym w Skorzewie). Wspomniany rejon Steżycy już obecnie wykazuje wyjątkowe — w porównaniu z innymi obszarami Pomorza Wschodniego — nasycenie osadnictwem kultury łużyckiej, o czym świadczą m.in. cmentarzyska kurhanowe w Dubowie, Gapowie, Ludwikowie, Niesiołowicach, Skorzewie i Owśnicach, osada — prawdopodobnie typu bagiennego — w Uniradach, cmentarzysko płaskie z okresu wczesnohalsztackiego w Steżycy i szereg innych stanowisk, których obecność ujawniono w czasie poszukiwań powierzchniowych odbytych przez mgr. Z. Szafrąńskiego w 1976 r.

W ramach planu badań nad kulturą łużycką przeprowadzono też ratownicze prace wykopaliskowe na cmentarzysku kurhanowym w Osiekach Lęborskich, gm. Choczewo, gdzie mgr G. Szalaty zbadła trzy bardzo silnie zniszczone kurhany datowane na IV—V okres epoki brązu. Wydaje się celowe zbadanie na tym cmentarzysku dalszych, lepiej zachowanych kurhanów. Pozwoli to na pełniejszą jego charakterystykę.

Z innych prac poświęconych kulturze łużyckiej należy wymienić pracę mgr

B. Wiącek („Pomorania Antiqua”, t. 7), poświęconą opisowi i analizie odsłoniętej w Sychowie popielnicy domkowej, oraz opis skarbu bransolet nerkowatych z Łubiany, gm. Kościerzyna, pióra dr. L.J. Łuki („Pomorania Antiqua”, t. 9).

Na schyłkową fazę rozwoju kultury łużyckiej i początkowy okres kultury wschodniopomorskiej przypada duża osada, obejmująca kilkanaście hektarów powierzchni, położona w Juszkanie, stan. 3, gm. Pruszcz Gd., badana w ramach prac ratowniczo-rozwinętych przez mgr. J.T. Podgórskiego, który w 1976 r. wyeksplorował obiekty nr 344—374. Badania te dostarczyły dalszych materiałów, w postaci ceramiki, kości zwierzęcych, szczątków ichtiologicznych oraz surowca bursztynowego, które łącznie z materiałami pozyskanymi w latach poprzednich i utrzymanymi w dalszych badaniach staną się podstawą do właściwej rekonstrukcji gospodarki i wytwórczości specjalistycznej rozwijanej u progu epoki żelaza na Pomorzu Wschodnim oraz częściowo odpowiedzą na słabo dotąd poznane zagadnienie budownictwa w tym okresie. Z kolei w sferę kultury duchowej ludności kultury wschodniopomorskiej wkracza praca mgr G. Jeziorskiej pt. *Cmentarzysko kultury wschodniopomorskiej w Igrzycznej, gm. Linia*, której pisanie rozpoczęła autorka w 1976 r., opierając się na własnych badaniach przeprowadzonych z ramienia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku w latach 1974—1975. Natomiast mgr A. Łuka przystąpiła w omawianym okresie do opracowania tematu o kontaktach kultury wschodniopomorskiej z Południem, biorąc za podstawę materiały zebrane z kilku skupisk osadniczych wyodrębnionych na Pomorzu Wschodnim.

Sztuce ludności kultury wschodniopomorskiej poświęcił kilka uwag dr L.J. Łuka w pracy pt. *Sztuka kultury ludności wschodniopomorskiej* przekazanej do druku do książki pamiątkowej ku uczczeniu 50-lecia pracy naukowej prof. K. Jazdzewskiego, przygotowanej przez łódzki ośrodek archeologiczny. Tenże autor kontynuował w ciągu roku sprawozdawczego pracę nad monografią omawianej kultury, która stanowić będzie podsumowanie obecnego stanu wiedzy o dziejach Pomorza Wschodniego w drugiej połowie ostatniego tysiąclecia przed naszą erą.

Okres późnolateński i okres wpływów rzymskich

Odmienne kształtuje się sytuacja na odcinku badań nad okresem późnolateńskim i okresem wpływów rzymskich (125 p.n.e. — 375 r. n.e.). Muzeum Archeologiczne w Gdańsku ma niewątpliwie osiągnięcia w zakresie zdobywania przez badania ratowniczo-rozwinęte pokaźnej ilości materiałów pochodzących z dużych cmentarzysk w Rumi i Pruszczu Gdańskim oraz kilku pomniejszych obiektów, w rodzaju Malborka-Wielbarka i Czarnówka pod Lęborkiem. Ogółem na wspomnianych cmentarzyskach wyeksplorowano w sposób metodyczny blisko tysiąc grobów ciałopalnych i szkieletowych. Pozyskanie w trakcie tych badań — prowadzonych w latach poprzednich — wielkiej liczby materiałów, niekiedy unikatowych, pozwala obecnie przystąpić do podjęcia prac analitycznych. Mgr M. Pietrzak w ciągu 1976 r. zbierał materiały do przygotowywanej przez siebie pracy poświęconej typologii i chronologii ceramiki kultury oksywskiej i wielbarskiej. Ponadto materiały pochodzące z badań Muzeum Archeologicznego w Gdańsku były udostępniane wielokrotnie, również w 1976 r., specjalistom od okresu późnolateńskiego i rzymskiego z innych ośrodków. W Muzeum Archeologicznym w Gdańsku na ukończeniu jest natomiast praca mgr M. Pietrzaka omawiająca wyniki badań na cmentarzysku w Rumi, która wraz z dwoma aneksami (doc. dr hab. J. Gładykowskiej-Rzeczyckiej — opracowanie antropologiczne i prof. dr. hab. J. Piaskowskiego — analiza metalograficzna) ukaże się drukiem w tomie 13 „Pomorania Antiqua”.

Kultura pruska V—VII w. n. e.

W 1976 r. kontynuowano rozpoczęte w 1972 r. prace ratownicze na cmentarzysku kultury pruskiej w Nowince, gm. Tolkmicko, na którym wyeksplorowano dalsze groby (nr 70—86). W trakcie prac stwierdzono, że pod niektórymi grobami ludzkimi (nr 70, 77, 78, 82, 84 i 85) zalegały pochówki końskie. Badaniami w Nowince kierował mgr M. Pietrzak. Należy tu podkreślić, że analogiczne stanowiska kultury pruskiej stanowią przedmiot badań ośrodków archeologicznych w Olsztynie i w Warszawie. Dotychczasowe wyniki tych wspólnych badań pozwolą lepiej scharakteryzować nie tylko panujące u tej ludności zwyczaje pogrzebowe i wierzenia, ale także kulturę materialną i społeczną. Już dziś można powiedzieć, że ludność tej kultury odznaczała się niezwykle aktywną działalnością gospodarczą, kierowana była przez starszyznę plemienną, wśród której wykształciła się arystokracja plemienna. W przeciwieństwie do innych ziem Europy, odczuwających skutki procesu wędrówek ludów, ludność kultury pruskiej, żyjąc w sprzyjających warunkach politycznych, wykazuje wyjątkową stabilność w swoim rozwoju, widoczną od początku okresu wpływów rzymskich, oraz nawiązuje żywe kontakty wymienne z Południem, Zachodem i Północą.

Okres wczesno- i późnośredniowieczny

Badania nad dziejami Pomorza we wczesnym i późnym okresie średniowiecznym mają w Gdańsku odległą tradycję. Wystarczy w tym miejscu przypomnieć rewelacyjne odkrycie Gdańska X—XIII w. przez prof. dr. K. Jazdzewskiego i rozpoczęte przez tego badacza w 1948 r. szeroko zakrojone badania nad początkami państwa polskiego, kontynuowane następnie przez prof. K. Jazdzewskiego i doc. dr J. Kamińską z ramienia Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN.

W okresie ogólnopolskich przygotowań do obchodów 1000-lecia istnienia naszego państwa również Muzeum Archeologiczne w Gdańsku przystąpiło do badań na stanowiskach wczesnośredniowiecznych, głównie cmentarzyskach, kontynuowanych następnie niemal każdego roku. W 1976 r. kontynuowano prace wykopaliskowe w ramach rewalizacji zabytkowego zespołu urbanistycznego i założenia zamkowego w Gniewie nad Wisłą, kierowane przez mgr E. Choińską-Bochdan. Badania te uwieńczone zostały ponownym odkryciem śladów osadnictwa słowiańskiego w pobliżu ratusza, na którym przy końcu XIII w. zalegały warstwy miasta lokacyjnego (schyłek XIII w. — XV w.).

W okresie sprawozdawczym ukazała się drukiem praca mgr A. Łuki pt. *Wczesnośredniowieczny gród w Sopocie*, opublikowana na łamach „Rocznika Sopockiego 1976”, podsumowująca wyniki badań archeologicznych prowadzonych w latach 1961—1966 z ramienia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku przez mgr A. Szymańską i autorkę. Ponadto mgr A. Wapińska podjęła na Poddyplomowym Studium Muzealnym przy Uniwersytecie Warszawskim pracę na temat bursztynnictwa gdańskiego X—XIII w.

Inne prace badawczo-naukowe

Ekspedycja wykopaliskowa w Siemirowicach, gm. Cewice, prowadząca od 1971 r. badania na cmentarzysku kurhanowym kultury łużyckiej, podjęła w 1976 r. pod kierunkiem mgr A. Szymańskiej wstępne prace wykopaliskowe na terenie osady przylegającej do potoku bez nazwy, położonej w odległości ok. 1 km na południowy zachód od wsi (stan. 10). Plonem tych prac było odkrycie kilku jam, palenisk i fragmentarycznie zachowanego klepiska, które dostarczyły materiałów należących do kultury łużyckiej i okresów: późnolateńskiego

i rzymskiego. Kilka dalszych fragmentów ceramiki znalezionych na tej osadzie datować należy na neolit (kultura pucharów lejkowatych) i wczesne średniowiecze. Badania na tym stanowisku będą kontynuowane w roku następnym.

Wielokulturowe materiały pozyskano w trakcie badań prowadzonych w Opałeniu, gm. loco, w miejscu, w którym zaprojektowano budowę drogi prowadzącej do elektrowni nad Wisłą. Badaniami kierowała mgr G. Szalaty.

Ten sam charakter miała osada badana ratowniczo przez mgr B. Wiącek na stan. 19 w Pruszczu Gdańskim, zagrożona budową bazy transportowej Przedsiębiorstwa Uprzemysłowienia Budownictwa Rolniczego. Prace wykopaliskowe ograniczały się do ratownia odsłoniętych w głębokim rowie jam, palenisk i pieców produkcyjnych, nad którymi zalegała jeszcze warstwa kulturowa zawierająca materiał z przełomu er i wczesnośredniowieczny. Natomiast odkryte jamy dostarczyły materiału halsztackiego, w postaci ceramiki, polepy, węgla drzewnego, przęslika glinianego i rozcieracza kamiennego. Dwie jamy (nr 2 i 28) okazały się piecami służącymi prawdopodobnie do wypalania wapna. Badania na stanowisku 19 w Pruszczu Gdańskim potwierdziły dawniej już wysuwane przypuszczenie, że Pruszcz Gdański z uwagi na obecność naturalnych złóż był ważnym ośrodkiem produkującym wapno dla celów gospodarczych i przemysłowych nie tylko w okresie wpływów rzymskich, ale także już u progu wczesnej epoki żelaza.

Do badań natury ogólniejszej, nie mieszczących się w ramach jednej kultury czy epoki, należy jeszcze rozpoczęte przez dr. L.J. Łukę w 1976 r. zbieranie materiałów archiwalnych do dziejów osadnictwa w mikroregionie osadniczym obejmującym Gowidlino (gm. Sierakowice) i jego najbliższe okolice. Jego peryferyczne położenie w stosunku do głównych archeologicznych ośrodków badawczych sprawiło, że nie był on dotąd gruntownie badany. Poza kilkoma stanowiskami odkrytymi w okresie międzywojennym przez prof. J. Kostrzewskiego w Gowidlinie, datowanymi przeważnie na wczesną epokę żelaza, i stanowiskami wczesnośredniowiecznymi opisanymi przez ks. dr. W. Łęgę w pracy poświęconej kulturze Pomorza we wczesnym średniowieczu w świetle wykopalisk nie znamy żadnych innych stanowisk z tego terenu. Tymczasem bogata rzeźba obszarów okalających Gowidlino, ciekawie rozczłonkowane Jezioro Gowidlińskie oraz liczne nazwy zachowane w omawianym mikroregionie, typu Ostrów, Uroczysko Gogowe, Osiek, Widna Góra, Strasznicza, Księża Góra, Łysa Góra, dalej bliskość Jeziora Świętego i Jeziora Śmiertnego, a także osad typu służebnego lub rodowego, takich jak Kołodzieje, Kowale, Smolniki, Stara Huta, roją nadzieję, że podjęte na tym obszarze w 1977 r. badania Muzeum Archeologicznego w Gdańsku i Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego będą uwieńczone interesującymi wynikami.

Wydawnictwa i opracowania

W ciągu 1976 r. kontynuowano prace redakcyjne nad tomem 8 „Pomorania Antiqua”, o objętości ponad 30 arkuszy. W tomie tym, zaplanowanym do druku na początek 1979 r., znalazły miejsce 3 rozprawy, 7 prac materiałowych, sprawozdania z działalności Muzeum Archeologicznego w Gdańsku za lata 1974—1975, oraz dział recenzji. Rozpoczęto też wstępne prace nad tomem 9 ww. organu. W Krajowej Agencji Wydawniczej oddano w roku sprawozdawczym do druku 7 składanek które ułatwią zwiedzanie stałych wystaw Muzeum. Dotyczą one: 1. epoki kamienia oraz I i II okresu epoki brązu (mgr J. Szwed), 2. kultury łużyckiej (mgr A. Szymańska), 3. kultury wschodniopomorskiej (dr L.J. Łuka), 4. Wenedów (mgr M. Pietrzak), 5. Gdańska X—XIII w. w świetle wykopalisk (dr B. Lepówna), 6. Pomorza Wschodniego we wczesnym i późnym

średniowieczu (mgr E. Choińska-Bochdan) i 7. ochrony zabytków archeologicznych na terenie woj. gdańskiego (mgr J.T. Podgórski). Składanki te, w nakładzie 10 tys. każda, ukazały się drukiem w 1977 r. Podpisano też z mgr B. Wiącek umowę wydawniczą na napisanie pracy pt. *Sztuka prasłowiańska na Pomorzu Gdańskim*, o objętości ok. 5 arkuszy, w ramach serii „Zeszyty Popularnonaukowe Muzeum Archeologicznego w Gdańsku”.

Z innych opracowań należy wspomnieć o ukazaniu się w „Informatorze Archeologicznym. Badania 1975” (Warszawa 1976) informacji o rezultatach badań prowadzonych w 1975 r. przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku: Chmielonko, stan. 1a, gm. Chmielno (oprac. mgr B. Wiącek) Ciepłe, stan. 3, gm. Gniew (mgr E. Choińska-Bochdan); Igrzyczna, stan. 1, gm. Linia (mgr G. Jeziorski); Juszkowo, stan. 3 i 8, gm. Pruszcz Gdański (mgr J.T. Podgórski); Lubiszewo Tczewskie, stan. 1, a, b, 2, gm. Tczew (mgr E. Choińska-Bochdan); Niesiołowice, stan. 7, gm. Steżyca (mgr Z. Szafrński); Nowinka, stan. 1, gm. Tolkmicko (mgr M. Pietrzak); Owidz, stan. 1, gm. Starogard Gd. (mgr A. Wapińska); Siemirowice, stan. 1, 9, 10, gm. Cewice (mgr A. Szymańska). Do „Biuletynu Informacyjnego” Ministerstwa Kultury i Sztuki przekazywano notatki o ciekawszych odkryciach (mgr A. Szymańska o Siemirowicach) lub wystawach organizowanych przez Muzeum (dr L.J. Łuka o wystawie pt. „Skarby kultury dawnych mieszkańców Pomorza Wschodniego”). Na łamach „Z otchłani wieków” drukowane były notatki o najnowszych odkryciach w dziale „Pomogli archeologom” (mgr J.T. Podgórski). Ponadto w „Roczniku Gdańskim”, t. 34/35 za lata 1974—1975 (druk.: 1976), ukazała się obszerna praca pióra dr. L.J. Łuki pt. *Problematyka badań archeologicznych nad dziejami Pomorza Gdańskiego w trzydziestolecie PRL*, a w „Sprawozdaniach Gdańskiego Towarzystwa Naukowego za rok 1975” wydrukowano tekst referatu mgr. M. Pietrzaka pt. *Wstępne wyniki badań wykopaliskowych w Pruszczu Gdańskim na stanowisku 10 (Uwagi na temat obrządku pogrzebowego)*. Wreszcie dr L.J. Łuka oddał w 1976 r. do druku pracę pt. *Dzieje Pojezierza Kaszubskiego w starożytności* do pracy zbiorowej *Pojezierze Kaszubskie* przygotowywanej do druku przez Gdańskie Towarzystwo Naukowe pod red. B. Augustowskiego, a mgr A. Łuka i dr L.J. Łuka przygotowali do druku do tomu 9 „*Pomorania Antiqua*” *Bibliografię polskiej archeologii pradziejowej i wczesnośredniowiecznej Pomorza Wschodniego za lata 1974—1976*.

Współpraca Muzeum z innymi instytucjami

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku w 1976 r. rozwijało nadal kontakty w zakresie upowszechniania kultury z krajowymi muzeami archeologicznymi w Krakowie, Poznaniu, Warszawie i we Wrocławiu, z Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, Muzeum Narodowym w Szczecinie, Muzeum Poczty i Telegrafu we Wrocławiu oraz muzeami regionalnymi Ziemi Gdańskiej i województw ościennych. Natomiast związki naukowo-badawcze utrzymywano nadal z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN w zakresie badań geofizycznych i analiz metalograficznych naczyń metalowych importowanych z imperium rzymskiego. Dalszemu zacieśnianiu uległy kontakty z Zakładem Anatomii Prawidłowej Akademii Medycznej w Białymstoku, który uczestniczył w badaniach terenowych oraz wykonywał analizy antropologiczne kostnych szczątków ludzkich pochodzących z kilku stanowisk. Prace te wykonywała doc. dr hab. J. Gładykowska-Rzeczycka. Prof. dr hab. M. Sobociński z Akademii Rolniczej w Poznaniu oznaczał szczątki kostne zwierzęce, a doc. dr hab. Z. Gądziński opracowywał analizy dendrologiczne. Kontynuowano też bardzo ścisłą współpracę z Instytutem Architektury i Urbanistyki Politechniki Gdańskiej

(dr J. Ciemnołoński), Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (mgr Cz. Betlejewska) i konserwatorem m. Gniew (mgr M. Rochowicz) w czasie prac badawczych prowadzonych na terenie Gniewu. Podkreślić tu należy nader życzliwy stosunek tamtejszych władz do poczynąń badawczych w Gniewie. Morski Instytut Rybacki w Gdyni nadal służył pomocą w badaniach ichtiologicznych (doc. dr hab. J. Filuk), a doc. dr hab. E. Rozenkranz z Uniwersytetu Gdańskiego — w zakresie analiz numizmatów. W zakończeniu przeglądu instytucji i osób współpracujących z naszą placówką należy też wspomnieć o bliskich kontaktach z Muzeum Zamkowym w Malborku w zakresie wymiany doświadczeń w badaniach terenowych.

Trwająca od lat ścisła współpraca z Oddziałem Gdańskim Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego oraz Gdańskim Towarzystwem Naukowym doprowadziła do zorganizowania dziesiątego już „Tygodnia Archeologii i Numizmatyki”. Impreza ta, trwająca w okresie 4—10 X 1976 r., cieszyła się znacznym zainteresowaniem społeczeństwa. Niewątpliwie złożyły się na to atrakcyjne odczyty wygłoszone przez następujących prelegentów: dr. hab. P. Smolarka (Gdańsk): „Rezultaty prac badawczych w Zatoce Gdańskiej na tle podwodnych badań archeologicznych w Europie”, doc. dr. hab. E. Rozenkranza (Gdańsk): „Skarb tczewski z czasów wojny północnej”, mgr. A. Gupieńca (Łódź): „Kultura kolekcjonerstwa”, mgr. M. Pietrzaka (Gdańsk): „Pochówki końskie w kulturze pruskiej na Wysoczyźnie Elbląskiej”, doc. dr. hab. J. Powierskiego (Gdańsk): „Ośrodki administracji wczesnochrześcijańskiej w ziemi chełmińskiej i w Pomezaniu” oraz mgr. Z. Szafrńskiego (Warszawa): „100 dni szlakiem Aleksandra Macedońskiego”.

Udział w zjazdach i konferencjach

Pracownicy Muzeum w 1976 r. brali udział w następujących zjazdach i konferencjach organizowanych przez inne instytucje:

- 15—18 I — Wrocław: Ogólnopolska konferencja konserwatorska (mgr J.T. Podgórski).
- 22—26 III — Toruń: IV Spotkanie nadmorskich oddziałów Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego (udział wzięli: mgr mgr E. Choińska-Bochdan, M. Pietrzak, J.T. Podgórski, J. Szwed i A. Wapińska). Na konferencji tej mgr E. Choińska-Bochdan wygłosiła komunikat pt. „Wyniki badań naukowych w Gniewie”, a mgr M. Pietrzak przedstawił temat „Wyniki badań na cmentarzysku w Pruszczu Gd.”
- 5 IV — Warszawa: Konferencja w Ministerstwie Kultury i Sztuki poświęcona zdjęciu archeologicznemu Polski (mgr G. Szalaty).
- 29 IV — Warszawa: Konferencja dyrektorów muzeów archeologicznych w Ministerstwie Kultury i Sztuki poświęcona ochronie zabytków (dr L.J. Łuka).
- 5 VI — Gniew n. Wisłą: Sesja Naukowa, na której mgr E. Choińska-Bochdan przedstawiła wyniki własnych badań na terenie Gniewu.
- 1—3 IX — Wrocław: Konferencja poświęcona koordynacji wystaw, kształceniu średnich kadr technicznych i sprawie wydawnictw archeologicznych (mgr B. Wiącek).

Ponadto dr L.J. Łuka brał w 1976 r. udział w posiedzeniach Rady Naukowej Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie i Komisji Archeologicznej Oddziału Poznańskiego PAN, których jest członkiem.